

Vuokko Lukkari

NYT KUULLAAN LASTA

Sosiaalialan työmenetelmiä lastensuojelun perhetyöhön

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Maaliskuu 2013

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieska	Aika Maaliskuu 2013	Tekijä/tekijät Vuokko Lukkari
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi NYT KUULLAAN LASTA- Sosiaalialan työmenetelmiä lastensuojelun perhetyöhön		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski		Sivumäärä 35 + 1
Työelämäohjaaja Kaija Jämbäck		
<p>Opinnäytetyöni käsittelee lastensuojelun perhetyötä, joka on osa avohuollon lastensuojelua. Tämä opinnäytetyö käsittelee lastensuojelun perhetyön työvälineitä. Opinnäytetyön tavoitteena on selkeyttää pikkulapsiperheiden lastensuojelun perhetyön menetelmiä ja nostaa esille lasten näkökulmaa ja tuoda lapsi näkyväksi perhetyön menetelmien avulla.</p> <p>Lastensuojelun perhetyö on hyvin monimuotoista ja sitä voidaan toteuttaa eri tavoilla. Olen kehittänyt projektin avulla tarkoitetun työkirjan, joka soveltuu käytettäväksi pienten alle kouluikäisten lasten kanssa. Projektissa perehdytään pikkulasten kanssa tehtävään työhön ja heille soveltuviin työmenetelmiin.</p> <p>Projektini suunnitteluvaihe alkoi työskennellessäni Lähiapu Oy:ssä, joka tuottaa yksityistä sosiaalialan lastensuojelun perhetyön palveluita. Projektini suunnitteluvaihe toteutui limittäin toteutusvaiheen kanssa.</p> <p>Projektini toteutus muodostui Lähiapu Oy:n toimeksiantona. Tein yhteistyötä yrittäjä Kaija Jämbäckin kanssa Lähiapu Oy:stä. Valitsin 29 sivua erilaisia työkirjaan laadittuja tehtäviä, jotka soveltuvat pienten alle kouluikäisten lasten kanssa käytettäväksi.</p>		
Asiasanat lastensuojelu, perhetyö ja työväline		

ABSTRACT

CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Centria Unit of Social work, Ylivieska	Date March 2013	Author Vuokko Lukkari
Degree programme Degree program of social services		
Name of thesis LISTENING TO CHILDREN- Work methods family welfare work in child child protection		
Instructor Leena Raudaskoski		Pages 35 + 1
Supervisor Kaija Jämbäck		
<p>This thesis was about family welfare work in child protection, which is part of the open-care child welfare. This thesis focused on child welfare as a tool to work with families. The aim of this thesis was to clarify the methods used in family welfare work with those families in child protection that have small children in addition, the aim was to bring up children's point of view and also bring the child visible using the methods of family welfare work.</p> <p>Family welfare work in child protection is really diverse and it can be put into practice in many different ways. Through this thesis project a work book was created and it can be used with small children that are not at school yet. In the project one can familiarize oneself with work done with small children and the work methods that can be used with them.</p> <p>The planning of the project started when I was working in Lähiapu Ltd, which provides private social services of family welfare work in child protection. The planning stage of the project was made alongside with the execution stage of my project.</p> <p>The implementation of the project was commissioned by Lähiapu Ltd. I cooperated with entrepreneur Kaija Jämbäck from Lähiapu Ltd. Altogether 29 pages of different tasks were chosen for the work book that can be used with small children that are not yet at school.</p>		

Key words

child welfare, family welfare work and tool

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET	3
3 PERHETYÖN SISÄLTÖ	5
3.1. Aikaisempia tutkimuksia perhetyöstä	5
3.2. Perhetyön käsitteestä	7
3.3. Pikkulapsiperheiden kanssa tehtävän työ	9
3.4. Perhetyön keskeiset periaatteet	11
3.5. Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi	13
3.6. Lastensuojelun perhetyön dokumentointi	16
3.7. Perhetyön asiakkuusprosessi	17
3.8. Asiakassuunnitelma	18
4 PROJEKTIN SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA AIKATAULU	19
4.1. Projektin suunnittelu	19
4.2. Projektin tavoitteet	24
4.3. Projektin toteutus	25
4.4. Työkirjassa olevat työvälineet	27
5 PROJEKTIN ARVIOINTI	30
6 POHDINTA	32
LÄHTEET	34
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Lapsuus on ainutlaatuinen ja tärkeä osa koko elämänvaihetta. Kuljetamme sitä mukanaamme koko elämänkaaressamme. Sen vuoksi lapsuuteen on tärkeää keskittyä silloin, kun sen aika on. Vanhempien on hyvä tiedostaa se, että lapsi kasvaa ja kehittyy joka päivä. On siis tartuttava joka hetkeen lapsen kanssa. Lapsi saa ensimmäisien elinvuosiensa aikana eväät kokonaisvaltaiseen elämäänsä. Lapsen peruskokemus elämää kohtaan muokkaantuu ensimmäisen elinvuosien aikana. Hän kokee kiintymyssuhteen vanhempiinsa, hän saa perusluottamuksen, hänen tunnekokemuksensa ja tunnemaailmansa koostuvat perheessä olevan tunneilmaston ja tunnesuhteen perusteella. Hän saa myös kosketuksen omiin tunteisiinsa ja kasvaa omaksi persoonaksi vanhempien ja ympärillä olevien ihmisten tukemana.

Opinnäytetyössäni käsittelen lastensuojelun perhetyötä lastensuojelulain 417/2007 ja lastensuojelun käsikirjan pohjalta. Lisäksi olen opinnäytetyössäni käyttänyt Myllärniemen 2007, Hurtigin 2003, Järvisen, Lankinen, Taajamon, Veistilän, Virolaisen 2007, Heinon 2008 ja Tammisen 2004 tutkimuksia. Käytän opinnäytetyössäni lyhennettä perhetyö, joka tässä opinnäytetyössä viittaa lastensuojelun perhetyöhön.

Yksi perhetyötä tukevista ja huomioitavista lastensuojelun avohuollon työtavoista on perhetyö. Se on yksi kuntien muoto auttaa perheitä saamaan apua lastensuojelun avohuollon tukitoimia. Perhetyötä tuotetaan kuntien taholta ja kunnat ostavat myös perhetyön palveluja yksityisiltä sosiaalipalveluntuottajilta.

Olen suunnitellut ja toteuttanut työkirjan pikkulapsiperheisiin. Perhetyön menetelmät tulee miettiä tarkoin jokaiselle lapselle sopivaksi ja erityisesti silloin, kun asiakastyön kohteena on alle kouluikäinen lapsi. Lapsi ei vielä osaa lukea ja hänen kognitionsa perustuu kokemuksiin, elämyksiin ja tunteisiin. Sen vuoksi olen suunnitellut työkirjan vastaamaan alle kouluikäisen lapsen tarpeita ja tavoitteita vastaaviksi.

Nostan esille lastensuojelun dokumentointiin liittyvän tärkeän osion, joka liittyy lapsilähtöisyyteen. Lapsen tarpeet ja toiveet kirjataan siten, että ne ovat eroteltavissa vanhempien tai perhekokonaisuuden tuottamasta tiedosta. Lapsen äänen ja kokemusten kuuluville saamiseen käytetään usein erityisesti lasten kanssa työskentelyyn suunniteltuja sosiaalityön menetelmiä.

Olemme syyllistyneet
moniin erehdyksiin ja virheisiin,
mutta
suurin rikoksemme on lasten hylkääminen.

Välinpitämätön
suhtautuminen elämän lähteeseen.
Monet asiat, joita tarvitsemme, voivat odottaa.

Lapsi ei voi.
Hänen ruumiinsa ja aistinsa kehittyvät koko ajan,

Hänelle emme voi sanoa huomenna

Hänen nimensä on tänään!

Gabriela Mistral

2 PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET

Opinnäytetyöni tilaajana on Lähiapu Kaija Jämbäck Oy Nivalasta. Yrityksen toiminta-ajatus on auttaa ja tukea ihmisiä elämän eri tilanteissa. Palvelun tarjonnassa yritys ottaa huomioon asiakkaan yksilölliset tarpeet. Vanhemmuuden tukeminen, yksilön voimavarojen huomioiminen ja voimaannuttaminen ovat palvelun ydintekijöitä. Yritys tarjoaa ostopalveluina peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueelle esimerkiksi tukihenkilötoimintaa nuorille, jälkihuoltoa, ammatillista perhetyötä, lapsiperheiden kotipalvelua ja valvottuja tapaamisia. Allekirjoitimme Lähiapu Oy:n toimitusjohtaja Jämbäckin kanssa opinnäytetyösopimuksen helmikuussa 2013. Olen tehnyt tiivistä yhteistyötä yrittäjän kanssa koko työssäoloajan. Kävimme paljon keskusteluja perhetyön menetelmistä ja yrittäjällä olikin toiveena saada työkirja perhetyön menetelmistä yrityksen käyttöön. Siitä lähti luontevasti liikkeelle opinnäytetyöni aihe.

Yrittäjä tekee ostopalvelusopimuksen Kallion sosiaalitoimen kanssa ja asiakkaat tulevat sieltä kautta. Yhteistyötä yrittäjä tekee Kallion sosiaalityöntekijöiden kanssa ja perhetyön asiakassuunnitelmat yrittäjä tekee peruspalvelukuntayhtymä Kallion sosiaalityöntekijän kanssa.

Työskentelin tuntityöntekijänä Lähiapu Kaija Jämbäck Oy:ssa tammikuusta 2012 syyskuuhun 2012. Suoritin samalla kehittävän ammattikäytännön työharjoittelun myös Lähiapu Oy:ssa. Olen kiinnostunut perhetyöstä ja minulla on työkokemusta lastensuojelun perhekotityöstä. Kävimme Kaija Jämbäckin kanssa useasti reflektointia lastensuojelun perhetyöstä, sen tavoitteista ja työmenetelmistä.

Pohdin jo silloin mielessäni, tekisinkö toiminnallisen opinnäytetyön lastensuojelun perhetyön menetelmistä. Ajattelin toiminnallisten opinnäytetyön tekemistä Lähiapu Oy:lle syksyllä 2012. Aihe kiinnosti minua sen vuoksi, että mielestäni lastensuojelun perhetyössä lapsi on keskiössä ja työ on lapsilähtöistä. Toki vanhemmat ovat koko ajan tiiviisti mukana. Lapsilähtöinen ajattelu on selkeästi mukana sosiaalityössä ja se kulkee työskentelyä ohjaavana toiminta- ajatuksena. Perhetyössä olevien työntekijöiden tulisikin pohtia ajatusta siitä, onko lapsi työskentelyn keskiössä ja miten lapset ovat osallisina perhetyössä (Lastensuojelun käsikirja 2008.)

Tavoitteenani projektissani on se, että lasta kuullaan objektiivisesti, johdattelematta ja dokumentoidaan lapsen tuottama piirros ja puhe sellaisenaan muuttamatta sitä millään tavoin. Joskus voi käydä niin, että perhetyöntekijän on helpompi keskustella aikuisten, kuin lasten kanssa. Aikuiset voivat peitellä ja jättää huomaamatta lapselle tärkeitä asioita, mitä perhetyöntekijän olisi hyvä tietää perhetyön prosessissa. Joskus lapsi voikin yhdellä lauseella tai kommentilla kertoa aikuisille hyvin tärkeän perheen huoleen liittyvän asian.

Siksi olen ottanut opinnäytetyöhöni lapsen kuuntelemisen ja kuulemisen sekä hänen kertoman tärkeimmäksi projektini sisällöksi. Työntekijällä tulee olla myös taito havainnoida lapsen käyttäytymistä, tarpeita ja saada lapsen ääni kuuluville. Alle kouluikäisen lapsen ääni tulisi kuulla sellaisenaan, sillä hän voi kertoa sen olennaisen ja tärkeimmän huolensa perhetyöntekijälle suodattamatta, mikä hänellä sillä hetkellä on. Tällä tavoin perhetyöntekijä saa enemmän dokumentaalista tietoa sekä lapsista, että perheestä, jotta hän pystyy sillä tavoin tukemaan koko perhettä mahdollisimman hyvin.

Projektini tavoitteet ovat:

1. Pikkulapsiperheiden lastensuojelun perhetyön menetelmien selkeyttäminen
2. Lapsen näkökulman esille nostaminen ja lapsen näkyväksi tuominen perhetyön menetelmien avulla
3. Lastensuojelun dokumentoinnin tarkentaminen työkirjan avulla lapsilähtöisemmäksi

3 PERHETYÖN SISÄLTÖ

3.1 Aikaisempia tutkimuksia perhetyöstä

Ensimmäinen kattava tutkimus perhetyöstä tehtiin kymmenen vuotta sitten. Se on Stakesin perhetyönprojektin loppuraportti Heino, Berg ja Hurtig (2000) ”Perhetyön ilo ja hämmennys”. Tutkimuksesta käy ilmi perhetyön moninaisuus ja pirstaleisuus. Eri puolilla Suomea perhetyön resursoinnissa ja organisoinnissa on suuria vaihteluja. Perhetyö liitetään kotona ja laitoksessa tehtävään työhön. Tutkimuksen mukaan lastensuojelun perhetyötä tehdään enimmäkseen kriisitilanteissa ja kun lapsen kehitys ja kasvu ovat vakavasti vaarantuneet. Perhetyötä tehdään toimintojen välimaastossa, ja työllä pyritään rakentamaan siltoja kodin ja kodin ulkopuolisten toimintojen välille. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 2, 202.) Perhetyöhön kohdistuvan tutkimusten yhtenä tavoitteena on ollut tarkentaa perhetyön toimintamuotoja ja – tapoja.

Johanna Hurtig (2003) tutkii etnografisessa tutkimuksessaan ”Lasta suojelemissa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä” sitä, miten lapsen paikka lastensuojelun perhetyöntilanteessa rakentuu. Johanna Hurtig on tutkinut väitöskirjassaan Lasta suojelemissa lastensuojelun perhetyön käytäntöjä. Tutkimustehtäväksi Hurtig oli nostanut lapsen paikan lastensuojelun perhetyön käytännöissä, kuinka lapsi näkyy ja kuuluu perhetyöskentelyssä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että työntekijöiden ja vanhempien välinen suhde oli ensisijainen suhde. Vaikka lapset olivat perhetyön tilanteissa läsnä ja heistä puhuttiin ja kerättiin heitä koskevaa informaatiota, oli lasten läsnäolo Hurtigin mukaan kuitenkin lasta sivuuttavaa. Lapsia ei juuri kohdattu yksilöinä tai persoonina. Hurtigin mukaan työskentely perustui ajatukselle, että auttamalla vanhempia autetaan myös lasta. Hän käyttää tästä työskentelystä nimeä tihkuvan auttamistyön malli, joka perustuu olettamukselle, että vanhemmille annettu apu tuo apu tuo muutoksia perheeseen ja sitä kautta lapsen asema paranee.

Annina Myllärniemen (2007) Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä - jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa” tutkimuksen tavoitteena on jäsentää perheiden kanssa tehtävän työn sisältöjä ja käsitteitä. Tutkimuksen mukaan perheillä ei ole puutetta materiaalisista perustarpeista, vaan heillä on erilaisia vuorovaikutuksen ongelmia

ja tarvetta turvallisille rajoille. Perhetyön perheet ovat tarvitsevia, ja lastensuojelun perhetyö on viimesijainen palvelumuoto palvelujärjestelmässä. Lisäksi tutkimuksen mukaan perhetyön käytännössä vanhemmat ovat asiakassuhteen ja työn tavoitteiden suhteen toimijoita. Tämä asetelma antaa haasteen asiakkaiden, sekä lasten että vanhempien, osallisuutta lisäävien työtapojen kehittämiseksi. Tutkimus antaa viitteitä siitä, että perhetyö tulee lisääntymään lastensuojelun avohuollon tukitoimena, ja työ on löytämässä paikkansa ja tehtävänsä lastensuojelun kentässä. (Myllärniemi 2007, 4-13, 87.)

Uusin vuonna 2008 voimaan tullut lastensuojelulaki nostaa lapsen ja lapsen edun toteutumisen tärkeään asemaan lastensuojelutyössä. Tämä on lisännyt entistä enemmän lapsilähtöistä työskentelyä. Hanna Kiurun (2010) pro gradu -tutkielma ”Lapsen etu on se, mikä meitä ohjaa” keskittyy tutkimaan lapsilähtöisen työskentelyn toteutumista avohuollon lastensuojelun perhetyössä.

Kiurun tutkimuksen mukaan perhetyötä ohjaavat työntekijöiden mielestä lapsen etu ja lapsen parhaan toteutuminen. Myös vanhemmuustyöskentely on keskeisellä sijalla perhetyössä, koska vaikuttamalla vanhempien toimintaan heidät saadaan näkemään toimintansa vaikutus lapsen elämässä. Tutkimuksen mukaan perhetyö on suunnitelmallista, tilannesidonnaista, voimavarakeskeistä ja dialogisuuteen perustuvaa työskentelyä. Käytössä olevat menetelmät perhetyössä ovat lapsen kanssa työskentelyyn kehitettyjä ja hyvin siihen soveltuvia. Lisäksi dokumentoinnissa vältetään tulkintaa ja pyritään tuomaan lapsi esiin omana itsenä. (Kiuru 2009, 26-30, 57-96.)

Mervi Uusimäki (2005a) on tutkimusraportissaan Perhetyötäkö kaikki? esitellyt perhetyötä sosiaalialan toimijoiden ja asiakasperheiden välisiä perhetyön odotuksia ja sitä, millaisia ominaisuuksia sosiaalialan toimijoilla tulisi olla. Perhetyöstä on siis tehty verrattain vähän tutkimuksia ja ensimmäinen tutkimus ilmestyi vuonna 2000. Perhetyössä työn keskiössä on lapsen etu, mutta tutkimukset osoittavat, että koko perheen kanssa työskentely antaa perhetyöntekijöille haastetta siihen, että lapsi on näkyvänä perhetyön prosessissa ja dokumentoinnissa. Tutkimukset osoittavat myös, että edelleenkin perhetyötä tehdään, joka paikkakunnalla ilman yhteistä mallia.

3.2 Perhetyön käsitteestä

Perhetyön käsitteistä on tullut osa sosiaalityön sisältöä ja puhetta. Perhetyö esiintyy luonnollisena työskentelytapana, mutta kuitenkin perhetyön käytännöt ovat kirjavia, yleisluontoisia ja jopa hämmäntäviä. Perhetyön käsitteitä on useita. Perhetyön käsitteistä ovat muun muassa: ohjaava perhetyö, avohuollollinen perhetyö, avotyö, toiminnallinen avotyö, tehostettu perhetyö, perhetukityö ja perheen yhdistetty hoito. Perhetyön käsitettä käytetään ja se voidaan ymmärtää monella tavalla.

Perhetyön sisältönä nähdään usein perheen arjen tukeminen ja toisaalta puuttuminen perheen elämään vahvojen väliintulojen avulla. Sosiaalityön alle sijoittuvana toimintana perhe-työ sisältää lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon tekemän perhetyön. (Uusimäki 2005, 21.)

Perhetyö on yksi lastensuojelun avohuollon palvelumuodoista. Se on työtä perhekokonaisuuden ja sen eri jäsenten kanssa, jotta tilannetta voitaisiin selvittää, perhettä tukea sekä ratkaista lasten hyvinvoinnissa todettuja puutteita. (Hurtig 2003, 11.) Lastensuojelun perhetyön tavoitteena on lapsiperheiden tukeminen ja kuntouttaminen vaikeissa elämäntilanteissa silloin, kun perheellä on lastensuojelun asiakkuus. Lastensuojelun perhetyön tarkoituksena on toimia perheille tukena kriisitilanteissa. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Seppänen & Tapio 2010, 32.) Toisaalta lastensuojelun perhetyö voidaan määritellä ensisijaisesti korjaavaksi tai kuntouttavaksi työksi. Lastensuojelun perheillä on erilaisia tuen tarpeita, kuten arjen hallinnassa ja vuorovaikutuksen toimivuudessa. Näihin perheissä ilmeneviin tuen tarpeisiin pyritään perhetyöllä vaikuttamaan. (Myllärniemi 2007, 5, 12.)

Heino (2008) määrittelee lastensuojelun perhetyön tarkoittavan lastensuojelukontekstissa tapahtuvaa lapsilähtöistä, perhettä tukevaa ja perhekokonaisuuden toimivuutta vahvistavaa työtappaa. Työskentely on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Perhetyö on ammatillista ja intensiivistä, psykososiaalista, toiminnallista sekä monimuotoista työtä, joka kohdistuu sekä perheen jäseniin yksilöinä että perhekokonaisuuteen. Perhetyötä tehdään perheen kotona tai lapsen arki- ja kasvu ympäristössä. Perhetyön käynnistyminen edellyttää sosiaalityöntekijän arvion perhetyön tarpeesta. Perhetyön etenemistä arvioidaan säännöllisesti ja sovitusti suunnitelman mukaan, yhdessä perheen ja lapsen kanssa.

Perhetyöhön kytketään tarvittaessa muita palveluja niin, että siitä muodostuu tarvetta vastaava palvelukokonaisuus. Perhetyön lopettamisen jälkeen huolehditaan siitä, että lapsi ja perhe saavat tarvitsemansa palvelut ja tuet myös jatkossa. (Heino 2008, 48.) Lastensuojelun perhetyön on määräaikaista ja työskentelyn kesto vaihtelee puolesta vuodesta kahteen vuoteen. Perhetyöllä tähdätään perheiden ja erityisesti lasten hyvinvoinnin lisääntymiseen. Lastensuojelun perhetyö pitää sisällään pitkäjänteistä sosiaalisen kuntoutuksen työtä, johon kuuluvat psykososiaalisen toimintakyvyn arviointi ja vahvistaminen. (Myllärniemi 2007, 9, 12.)

Työn kohteena voi olla koko perhe, yksittäiset perheen jäsenet joko yhdessä tai erilaisina kokoonpanoina tai perheen verkosto. Kohteena voi olla myös vuorovaikutus, kasvatus, päivärytmi tai jokin muu yksittäinen arkeen liittyvä asia. (Kaikko 2004, 18.) Perhetyö voidaan nähdä ajallisesti ja sisällöllisesti rajattuna lastensuojelun interventiona, josta on olemassa erilaisia koostumuksia, jonka sisältö ja painopisteet vaihtelevat. Perhetyön odotetaan rakentavan siltaa perheiden tarpeiden sekä palvelujärjestelmän perinteisten auttamistapojen välisen kuilun yli. Toisaalta keskeinen perhetyön taustalla oleva vaikutin on ollut huostaanottojen ehkäiseminen sekä huostaanoton ja sijoituksen ehdottomuuden hälventäminen. (Hurtig 2003, 25—29.)

Toteutusvaiheen aluksi tehdään yhteinen perhetyön suunnitelma, jossa sovitaan tavoitteista, sisällöstä, menetelmistä, vastuista ja arvioinneista. Perhe itse asettaa tavoitteet perhetyölle yhdessä viranomaisten kanssa ja kaikki yhdessä, perhe, perhetyöntekijät ja muut viranomaiset sitoutuvat työskentelemään yhteisyydessä tavoitteiden saavuttamiseksi. Perheen kanssa suunnitellaan yhdessä kuinka usein ja missä perhetyön tapaamiset toteutuvat ja mihin aikaan ja kuinka kauan tapaamiset kestävät. Perhetyön tapaamiset toteutuvat tavoitteellisina kotikäynteinä, perhetapaamisina ja keskusteluina. Perhetyöntekijä käy prosessin aikana tilanteeseen liittyvää ja arvioivaa keskustelua perheen kanssa. Perhetyöntekijä dokumentoi käynneistä kirjallisesti. (Järvinen ym. 2007, 78- 80.)

3.3 Pikkulapsiperheiden kanssa tehtävä työ

Työskentely pikkulapsiperheissä asettaa omat vaatimuksensa myös perhetyölle. Pienet lapset tarvitsevat enemmän hieman erilaista tukea ja apua kuin esimerkiksi kouluikäiset lapset. Alle kouluikäisen lapsen kanssa työskentely on enemmän vuorovaikutusta, keskustelua ja eri ilmaisun keinoin toteutettavaa työskentelyä. Kun pikkulapsi ei vielä osaa lukea, hänen kanssaan työskentely voi olla leikin, satujen tai piirtämisen kautta tapahtuvaa työskentelyä. Lapsi voi kuvata asioita maalaamalla, piirtämällä ja kerronnan kautta.

Olen suunnitellut ja koonnut työkirjan juuri pikkulapsiperheeseen, jotka eivät vielä osaa lukea. Näin ollen lapsi voi täyttää työkirjaa huolimatta siitä, että hän ei osaa lukea. Lapsi tarvitsee perhetyöntekijän vierelleen siihen, että työntekijä kertoo työkirjassa olevan tehtävän lapselle. Luottamuksen ja turvallisuuden tunne on lapselle hyvän kasvun ja kehityksen lähtökohtia. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä enemmän hän tarvitsee turvaa, läheisyyttä ja aikuisen huomiota.

Perhetyön menetelmät tulee miettiä tarkoin jokaiselle lapselle sopivaksi ja erityisesti silloin, kun asiakastyön kohteena on alle kouluikäinen lapsi. Lapsen näkökulman esiin nostaminen ja lapsen näkyväksi tuominen on perhetyön keskeisiä tavoitteita ja tehtäviä. Pienelle lapselle on annettava enemmän aikaa vastata, kuin kouluikäiselle. Hänen kanssaan on toimittava kärsivällisesti ja muistaa se, että jokainen lapsi on yksilöllinen, oma ainutkertainen persoona. Jokaisella lapsella on temperamentti ja luonne. Kaikki nämä seikat on otettava huomioon pikkulasten kanssa.

Myös pikkulapsen työskentelyyn vaikuttaa hänen perustarpeensa, se onko hän väsynyt, onko hänellä nälkä tai jokin muu perustarpeeseen kuuluva tarve. Joskus pikkulapsi ei välttämättä osaa perustarpeitaan itse ilmaista ja hän tarvitsee siinä aikuisen apua. Lapsi harjoittelee itsenäisyyttä perustarpeissaan. Työntekijän onkin otettava tämä seikka huomioon ennen työskentelyn alkua. Työntekijä voi muun muassa kysyä lapselta, että oletko käynyt wc:ssä tai oletko syönyt lounaan. Sen jälkeen on hyvä aloittaa työskentely, kun lapsen perustarpeet on tyydytetty.

Kun perhetyön asiakkaana on perhe, jossa on alle kouluikäisiä lapsia, on työskentelyssä tiiviisti mukana koko perhe. Perhetyötä tehdään lapsen vuoksi, mutta silti muutakaan

perhettä ei jätetä ulkopuolelle. Järvinen ym. (2007, 42- 43) myös toteavat, että lapsen myötä koko perheestä tulee perhetyön asiakas. Lasta auttamalla pyritään aina tukemaan myös muita perheenjäseniä, sillä mahdolliset ongelmat heijastuvat yleensä väistämättä perheeseen.

3.4 Perhetyön keskeiset periaatteet

Perhetyön toimintaa ohjaavat sosiaali- ja terveydenhuollon keskeiset periaatteet ja eettiset ohjeet. Järvisen ym. 2007 mukaan määrittelevät kolme keskeistä perhetyön periaatetta ovat asiakaslähtöisyys perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys. Asiakaslähtöisyys on käsitteenä otettu sosiaali- ja terveystalveluiden ohjaavaksi periaatteeksi. Se on myös johtava periaate sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa. (Järvinen ym. 2007, 17.)

Asiakaslähtöisyys on sitä, että perhe nähdään itsenäisenä aktiivisena toimijana. Tämän kautta perhettä voidaan tarkastella perhelähtöisestä, aikuislähtöisestä ja perhelähtöisestä näkökulmasta. Asiakaslähtöisyydellä tarkoitetaan sosiaali- ja terveystoimissa asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden kuulemista. Siihen kuuluvat asiakkaan oikeuksista tiedottaminen ja asiakkaan oikeuksien lisääminen. Asiakaslähtöisyys välittyy perheenjäsenten kuulemisena ja kuuntelemisena. Asiakaslähtöinen lähestymistapa tukee perhetyön prosessin aikana perheen valinta- ja päätösvaltaa ja siten se edesauttaa perheen valaistumista. Valaistunut asiakas ymmärtää tilanteensa paremmin ja on motivoituneempi työskentelemään muuttaakseen asioita. (Järvinen ym. 2007, 17). Asiakaslähtöisyyttä kuvaavat seuraavat periaatteet; asiakkaan kunnioittaminen, jokaisen oman tarinan ja kokemuksen ainutlaatuisuus, avoimuus, rehellisyys ja luottamus. Asiakaslähtöisyyteen kuuluu myös kokonaisvaltaisuus ja valinnanmahdollisuus.

Lapsilähtöisyys perhetyössä tarkoittaa sitä, että perhetyön käynnistää lapsen tilanne ja perhetyö on lapsen hyvinvointia tukevaa toimintaa. (Järvinen ym. 2007, 17). Lapsilähtöisyys lastensuojelun perhetyössä tarkoittaa lapsen näkökulman huomioimista ja kuulemista, lapsen kanssa työskentelyä ja tapaamisia, sekä lapsen edun huomioimista kaikissa asioissa. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan sitä, että lapsi on se syy, miksi perhetyötä tehdään ja kaikki tehdään lapsen parhaaksi ja otetaan lapsi osalliseksi toimintaan. Lapsilähtöisyys ei kuitenkaan syrjäytä täysin perhelähtöisyyttä, jossa nähdään perhe kokonaisuutena, mutta kaikki kuitenkin yksilöinä, jotka ovat oman elämänsä asiantuntijoita. (Järvinen ym. 2007, 28- 29.) Vanhempien kanssa työskenneltäessä lapsilähtöisyys on perheen ongelmien käsittelyä lapsen näkökulmasta nähtynä. (Ketola 2008, 79).

Perhekeskeisyydellä tarkoitetaan sitä, että vaikka lapsi on perhetyön keskiössä ja asiakkaana, huomiota kiinnitetään myös muihin perheenjäseniin. Perhelähtöisyys edellyttää, että perheen ja työntekijän tasavertaisuutta sekä perheen mukaan ottamista keskusteluun ja päätöksentekoon.

Otan tarkastelun alle lapsilähtöisyyden. Lapsilähtöisessä perhetyössä korostuvat lapsen näkökulman huomioiminen ja lapsen kanssa työskentely. Oman erityispiirteen perheissä pienten lasten kanssa työskentelyyn tuo se, että pienimmät lapset eivät välttämättä osaa puhumalla ilmaista omaa hätäänsä ja tarpeitaan. Lapsella saattaa olla kovakin hätä, joka ei kuitenkaan välttämättä tule selvästi näkyville kuin oireilemalla. Pieni lapsi saattaa ilmaista omaa hätäänsä esim. muuttamalla käyttäytymistään omien perustarpeidensa tyydyttämiseen. Esimerkiksi sellainen lapsi, joka on hyvä syömään, hän kieltäytyy syömästä.

Lapsen näkökulman esiin nostaminen ja lapsen näkyväksi tuominen on yksi perhetyön tärkeimmistä tavoitteista. Se on perhetyössä hyvin tärkeää nostaa niiden lasten asioita esille, jotka eivät apua itse osaa ilmaista. Tavoitteiden asettamisessa työntekijän on hyvä olla selkeä ja johdonmukainen. Tavoitteet ovat hyvä olla mahdollisimman konkreettisia, pieniä, realistisia ja saavutettavissa olevia.

Perhetyön painopiste on perheen mahdollisuuksissa, toiveissa, tavoitteissa ja tulevaisuudessa perheenjäsenten ongelmia, riitoja, uupumusta tai kasvatusvaikeuksia mitätöimättä. Menneisyyden tarinoista löydetään voimanlähteitä muutoksen aikaansaamiseksi. Erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja testataan yhdessä. Keskustelujen painopiste on tavoitteissa ja siinä, miten perheenjäsenet ne määrittävät ja miten he voivat ne saavuttaa. (Järvinen ym. 2007, 123.) Perhetyöntekijän ja perheen välinen keskustelu muodostaa perhetyön perustan. Työntekijällä on hallussaan erilaisia tapoja keskustella kuten ohjaus ja neuvonta sekä voimakaraistava keskustelutapa. (Järvinen ym. 2007, 132.)

Perhetyön sisällöllä tarkoitetaan käytännön perhetyön kohdentumista tiettyyn perheen elämän osa- alueeseen, joka vaatii erityistä tukea. Sisällöt voivat myös saman asiakasperheen kohdalla vaihdella perhetyön prosessin eri vaiheissa. Perhetyön sisältöjä voivat olla esimerkiksi kodin arjenhallinnan ja toimintakyvyn tukeminen, parisuhteen ja vanhemmuuden tukeminen, lapsen hoidossa ja kasvatuksessa ohjaaminen, perheen

vuorovaikutustaitojen tukeminen ja sosiaalisten verkostojen ylläpitäminen ja vahvistaminen. (Järvinen ym. 2007, 84.)

3.5 Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön ja tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lastensuojelutyön tarkoitus on tukea lapsia ja perheitä. Tavoitteena on lasten suotuisten kasvuolojen turvaaminen ja vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään. (Lastensuojelulaki 417/2007§2.)

Tarve lastensuojelun avohuollon asiakkuudesta kertoo siitä, että lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut niin paljon, ettei perheitä ja lapsia voida auttaa riittävästi kunnan peruspalveluiden kautta. Sen vuoksi lapsi ja perhe ovat lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollon tukitoimien tarpeessa (Heino 2009, 53). Lastensuojelutyöstä suurin osa on avohuollon sosiaalityötä. Avohuollon sosiaalityö tarkoittaa sitä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä selvittää yhdessä lapsen ja perheen kanssa kunkin tilanteen yksilöllisesti.

Suurin osa lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta toteutuu lapsen ja perheen elämäntilanteen paranemiseen ja kuntoutumiseen tähtäävillä avohuollon tukitoimilla. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyyä ja -mahdollisuuksia. (Lastensuojelun käsikirja 2009a.)

Avohuollon tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Lapsen ja perheen kanssa yhdessä sovitaan ja suunnitellaan tukitoimia ja ne perustuvat kirjalliseen asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelmassa määritellään tavoitteet, joihin lapsen ja perheen kanssa pyritään. Avohuollon tukitoimista merkittävimpiä ovat lastensuojelun perhetyö, lapsen tai koko perheen lyhytaikainen sijoitus, tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. Myös lapsen ja perheen taloudellinen tukeminen sekä asumisen puutteiden korjaaminen ovat avohuollon tukitoimia. Tukitoimet

räättälöidään yksittäisen lapsen tai asiakasryhmän tarpeisiin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, Taskinen 1999, 3.)

Perhetyön alkuvaiheessa pyritään selventämään perheen ongelmat, tarpeet, voimavarat sekä perheen sisäiset rakenteet. Lisäksi pyritään luomaan konkreettisia tavoitteita perheen tukemiseksi ja työskentelyn toteutumisen arvioimiseksi. (Reijonen 2005, 10.) Työskentelyn kuluessa sekä työntekijät että asiakkaat käyvät läpi prosessin, jolla on selkeä alku ja loppu. Prosessilla tarkoitetaan kehityskulkua tai tapahtumasarjaa, jonka perhe ja työntekijät käyvät yhdessä läpi työn kestäessä. Prosessin kulku on työntekijöiden ennakoitavissa ja heidän ohjattavissa siten, että he osaavat välttää pahimmat karikot. Työskentelyn intensiteetti vaihtelee muutaman kuukauden välein tapahtuvista tapaamisista aina useaan tuntiin päivässä, monta kertaa viikossa oleviin käynteihin. (Kaikko 2004, 19.)

Perhetyön prosessi koostuu kolmesta päävaiheesta: perhetyön aloitus, toteutus ja päättäminen. (Järvinen ym. 2007, 74.) Perhetyön tavoitteet ovat jokaisen perheen kohdalla erilaisia, mutta niiden yleisenä tavoitteena on perheen itsenäinen selviytyminen ilman ulkopuolisia tukitoimia (Reijonen 2005, 10.) Perhetyössä on tärkeää, että työntekijöillä ja asiakkailla on samanlainen käsitys siitä miksi ja milloin työskentely alkaa, milloin työtä arvioidaan ja milloin se loppuu. Tämä tekee työstä tehokkaampaa, tuloksellisempaa ja tavoitteellisempaa.

Väliarviointipalavereissa, joita tehdään noin kolmen kuukauden välein, arvioidaan perhetyön etenemistä yhdessä sosiaalityöntekijän ja perheen kanssa. Kaikilla on mahdollisuus esittää omat mielipiteensä tavoitteiden toteutumisesta. Arviointi perhetyössä perustuu työntekijöiden ja perheen väliselle rehelliselle vuorovaikutukselle. Arviointia perheen voimavaroista ja tuen tarpeesta voidaan tehdä haastattelemalla perheenjäseniä tai käyttämällä erilaisia menetelmiä. Lisäksi arvioinnin tukena ovat työntekijöiden ja perheen omat havainnot, huomiot ja keskustelut. Väliarviointipalaverissa päätetään perhetyön jatkamista tai lopettamista. Mikäli perhetyötä jatketaan, asetetaan työskentelylle uudet tavoitteet ja mietitään uudet keinot niiden toteuttamiseksi.

Perhetyö lopetetaan perheessä, jos suunnitelmassa perhetyölle asetetut tavoitteet on saavutettu, perhe on voimaantunut ja pärjää omillaan tai perheelle on tullut muita tukitoimia. Joissain tapauksissa perhetyö joudutaan lopettamaan, koska sillä ei saavuteta muutosta

perheen tilanteeseen, toisin sanoen perhetyö ei ole perheelle ja lapselle oikea avohuollon tukimuoto. Ammatillisuutta osoittaa se, että osataan lopettaa perhetyö perheessä, kun työskentelyllä ei saavuteta perheessä muutosta.

3.6 Lastensuojelun perhetyön dokumentointi

Dokumentointi lastensuojelun perhetyössä on hyvin tärkeä osa lastensuojelun työtä. Dokumentointi toimii perhetyöntekijän työvälineenä sekä asiakkaan ja työntekijän aseman ja oikeuksien turvaajana. Riittävän selkeä ja hyvä dokumentointi auttaa työntekijää työn suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Perhetyön dokumentoinnissa on tärkeää kirjoittaa konkreettisia havaintoja lapsesta ja perheen arjesta. Kirjoittamisen pitää kuitenkin tapahtua perhetyön viitekehuksesta käsin, eikä olla ainoastaan perheen elämän raportointia. Perhetyöntekijän havainnot ja tulkinnat on erotettava selkeästi toisistaan. (Lastensuojelun käsikirja 2008.)

Kirjaamisen tavoitteena on palvella perhetyön prosessia, auttaa lastensuojelun tavoitteiden arviointia, tuottaa tarpeellinen informaatio mahdollisille muille viranomaisille ja olla asiakkaalle itselleenkin hyödyksi. Dokumentoinnin tulisi myös lisätä asiakkaan ymmärrystä perhetyöstä, sen tavoitteista ja olla rakentamassa vuorovaikutuksellista kumppanuutta. Tätä taustaa vasten tarkastellen perhetyön dokumentointi tulisi olla läpinäkyvää ja avointa myös perheelle. (Lastensuojelun käsikirja 2008.)

Asiakirjojen tarkoitus on kuvata tehtyä työtä, ei niinkään asiakkaan koko elämäkirjoa. Perheessä tapahtuvat positiiviset muutokset ja työssä onnistuminen on tärkeää dokumentoida. Positiivisia muutoksia voivat olla lapsen oireilun väheneminen, päihteiden käytön lopettaminen, tai perheen yleinen virkistyminen ja masennuksesta selviäminen. Myös ongelmat, huolenaiheet ja työskentelyn esteet täytyy dokumentoida. Työntekijällä on arviointivastuu. Hän joutuu pohtimaan ja arvioimaan, mitkä tiedot ovat työn ja asiakkaan kannalta olennaisimpia kirjattavia asioita. Dokumentoinnissa on tärkeää huomioida lapsi tiedontuottajana. Lapsen tarpeet ja toiveet kirjataan siten, että ne ovat eroteltavissa vanhempien tai perhekokonaisuuden tuottamasta tiedosta. Lapsen äänen ja kokemusten kuuluville saamiseen käytetään usein erityisesti lasten kanssa työskentelyyn suunniteltuja työskentelymenetelmiä. (Lastensuojelun käsikirja 2008.)

Dokumentointi tulisi tehdä ilman perhetyöntekijän omaa tulkintaa. Dokumentoitaessa lapsen tuottamaa tietoa tulee pidättäytyä tulkinnoilta. Lapsen tuottama tieto tulee kirjata muistiin sellaisenaan. Tiedon kokoamisessa hyviä välineitä ovat mm. nauhoitus, videointi, havainnointi, lapsen piirrokset ja niihin liittyvät tarinat. Lapsen viestin havainnointi ja

kuuleminen sekä lapsen tuottaman tiedon autenttinen dokumentointi vailla tulkintaa ja manipulointia edellyttää aikuiselta erityistä herkkyyttä. (Väливаара 2008, 79- 82.)

3.7 Perhetyön asiakkuusprosessi

Perhetyö kytkeytyy lastensuojelun asiakkuusprosessin kaikkiin vaiheisiin (Heino 2008, 44). Lastensuojelun perhetyö käynnistyy lastensuojelun sosiaalityöntekijän aloitteesta. Sosiaali-työntekijä arvioi, hyötyykö asiakasperhe perhetyöstä ja sopii perhetyötä tekevien työntekijöiden kanssa työskentelyn aloittamisesta. (Hurtig 2003, 26—27.) Joissain tilanteissa on mahdollista perhetyön käynnistyminen samalla, kun tehdään lastensuojelun tarpeen selvitystä asiakkuuden vireille tulon aikana (Heino 2008, 44). Perhetyö räätälöidään perheen tarpeita vastaavaksi, johon tarvitaan tietoa perheen tilanteesta, jotta päätös työskentelyn aloittamisesta voidaan tehdä. Perhetyön käynnistyessä määritellään työn sisältö, tavoitteet, kesto sekä millä tavalla sosiaalityöntekijä seuraa työskentelyprosessia. Sopimuksen tekeminen sitouttaa prosessin osapuolia ja selkiyttää työn sisältöä sekä tarkoitusta. (Hurtig 2003, 26—27.)

Perhetyön prosessi etenee pääsääntöisesti seuraavanlaisesti (mukaillen Ylikoski 2005, Hurtlig 2003a):

1. Lastensuojeluun saapuu huoli tai tieto lapsesta. Alkuarviointi eli lastensuojelutarpeen selvitys (Lsl 27§) tehdään ja lastensuojeluasiakkuus alkaa
2. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä arvioi lapsen ja vanhemman hyötyvän perhetyöstä
3. Sosiaalityöntekijä esittää arvionsa perheelle, perhe suostuu perhetyön aloittamiseen
4. Sosiaalityöntekijä tuo tiedon perheestä tiimiin ja perheen tilanteesta keskustellaan
5. Sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä pitävät perheen kanssa aloitusneuvottelun. Neuvottelussa käydään läpi huolenaiheet lapsen hyvinvoinnista, määritellään työn sisältö, tavoitteet ja kesto. Usein päätös perhetyön kestosta tehdään ensin kolmeksi kuukaudeksi.
6. Sosiaalityöntekijä tekee avohuollon tukitoimipäätöksen (Sl 36§)
7. Väliarviointi pidetään ensimmäisen jakson jälkeen

8. Perhetyö lopetetaan tai jatketaan uudella jaksolla. Mikäli väliarvioinnissa todetaan, että perhetyön tarve on perheessä loppunut tai arvioidaan, että perhetyö ei ole perheelle oikea tukimuoto, perhetyö lopetetaan. Mikäli todetaan, että tarvetta jatkolle on ja työllä arvioidaan saavan aikaan muutoksia, tehdään päätös perhetyön jatkamisesta. (Ylikoski, 2005, 13- 14; Hurtig 2003a; 26- 27.)

3.8 Asiakassuunnitelma

Avohuollon asiakassuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat; lapsen ja perheen palvelujen ja tuen tarve, ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan, asianosaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Kun asiakassuunnitelmaa tehdään, on pyrittävä löytämään sellaisia tukemisen ja auttamisen muotoja, jotka asiakkaat itse hyväksyvät ja joista kokevat olevan apua. (Lastensuojelun käsikirja, 2008.)

Asiakassuunnitelman tekeminen yhteistyössä lapsen ja hänen kasvatukseensa keskeisesti osallistuvien tahojen kanssa on osa tavoitteellista ja suunnitelmallista sosiaalityötä. Asiakassuunnitelman tarkoituksena on arvioida perheen ja lapsen tilanne ja ne olosuhteet, joihin sosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan. Asiakassuunnitelma on sosiaalityön väline. (Räty 2010, 234- 235.) Lastensuojelulain mukaan asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, mutta vähintään kerran vuodessa. Tarkastusajankohdan tulee myös käydä ilmi asiakassuunnitelmasta. Asiakassuunnitelma on tarkistettava erityisesti silloin, kun lapselle annettu tukitoimi tai palvelu alkaa tai loppuu. (Räty 2010, 238.)

4 PROJEKTIN SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA AIKATAULU

4.1 Projektin suunnittelu

Projekti on ennalta määritettyyn päämäärään tähtäävä, monimutkaisen ja toisiinsa liittyvien tehtävien muodostama ajallisesti, kustannuksiltaan ja laajuudeltaan rajattu ainutkertainen kokonaisuus (Karlos, Arto, Miia Martinsuo ja Jaakko Kujala 2006.) Projektin päämäärä tarkoittaa sitä tavoitetta, johon projektilla pyritään. Yleensä se käytännössä tarkoittaa muutosta, kehittämistä, tutkimuksen tuloksen aikaan saamista jne. Projekti on myös ainutkertainen; täysin vastaavanlaista projektia, toimintaa, kehittämistehtävää, tutkimusta ei ole toteutettu aiemmin.

Toiminnallinen opinnäytetyö, jota tässä nimitän projektiksi tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Tärkeää on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimus-viestinnän keinoin. Toiminnallisuus tarjoaa tekijälle konkreettisia välineitä teorian ja käytännön yhdistämiseen. (Vilka & Airaksinen, 2003,9.)

Olen lukenut perhetyön kirjallisuutta jo tammikuusta 2012 alkaen. Minun tavoitteeni on siirtyä omalta työkentältäni kehitysvammaistyöstä lastensuojelun perhetyön sektorille. Ensimmäisen kosketuksen lastensuojelutyöhön sain kesällä 2011 syyskuuhun 2011 saakka, kun työskentelin Leipurinkadun perhekodissa Oulaisissa. Sen jälkeen tein päätöksen, että opiskeluaikani aion mennä työssä oppimisjaksojen aikana lastensuojelun perhetyöhön. Työskennellessäni Lähiapu Oy:ssä perhetyöntekijänä, käsitykseni vahvistui. Aloin lukemaan kirjallisuutta ja etsin tietoa perhetyöstä.

Varsinaisen opinnäytetyön kirjallisuuden tutkimisen aloitin syksyllä 2012. Syksy 2012 oli niin työntäyteinen, että päätin aloittaa virallisen opinnäytetyön tekemisen alkuvuoteen 2013. Minulla oli paljon teoretietoa ja muistiinpanoja opinnäytetyöhöni, joten opinnäytetyön kokoaminen oli siten helpompaa. Olen nyt yli vuoden ajan työstänyt sekä työkirjaa, että opinnäytetyön teoriaosaa. Työstin sekä työkirjaa, että teoriaosuutta vuorotellen. Minun oli helppo perhetyöntekijän työkokemuksen kautta saada konkreettista

apua työmenetelmien sisältöön. Asiakkaana minulla oli perhetyössä juuri pienten lasten perheitä. Olin jo testannutkin erilaisia työmenetelmiä, jotka olen koennut työkirjaan.

Suunnittelin työkirjaan erilaisista perhetyön haasteista käsin työkirjaan tulevia työvälineitä. Muun muassa lapsen arkeen liitin useita lapsen kanssa työskenneltäviä arjen rutiineita kuvaavia asioita, kuten päivärytmi, leikit, perheen säännöt, turvapaikka, maailman paras paikka, hyvät ja huonot asiat elämässä, aikuiset joihin luotan ja lapsen läheisverkoston kuvaaminen.

Heti alkuun minulle kävi selväksi se, että työkirjaa lapsen tulee tehdä itse kuvittamalla taiteellisin keinoin esimerkiksi maalaamalla tai piirtämällä. Lapsi ei osaa lukea, mutta hän osaa kertoa ja kuvata omin sanoin perhetyöntekijälle maalauksestaan tai piirroksestaan. Lapsen on helpoin hahmottaa ja kertoa omaa maailmaansa kuvin ja omin sanoin.

Perustelen työkirjani työvälineiden valinnan ja käytän teoriana Robert Emden (1985) määrittelemät seitsemän perustarvetta. Se nostaa lapsen näkökulman esille ja tukee lapsilähtöisyyttä. Robert Edmanin (1985) mukaan lapsen kasvun edellytykset voidaan luokitella seitsemään perustarpeeseen, joita hoitavien aikuisten tulee joka päivä riittävästi huomioida ja tyydyttää. Vanhemmuus on jatkuvaa muuttumista lapsen tarpeiden mukaan. Jokainen lapsen iskätaso tuo tullessaan haasteita aikuisen vastattavaksi. Arkisen tekemisen ja jokapäiväisen hoivaamisen kautta vanhemmat voi kasvatusta toteuttaa. Vanhemmuuden vuorovaikutuksellisten tehtävien onnistuminen riippuu aikuisesta että lapsesta, mutta erityisesti vanhemmuuden ydinolemuksesta nämä lapsen tarpeet määrittävät. (Tammien 2004, 74.)

Lapsen on tärkeää kiintyä vähintäänkin yhteen häntä hoitavaan aikuiseen. Vanhemman tulee antaa mahdollisuus vastavuoroiseen kiintymyksen. Hyvä ja turvallinen kiintymyssuhde luo pysyvän rakkauden tunteen lapselle. Mitä enemmän lapsi kokee vastavuoroista kiintymystä, sitä kykenevämmäksi rakastamaan hän kasvaa. (Tamminen 2004, 75.) Yhdessäolo, sylissä pitäminen, toisen huomioiminen ja mielihyvän tuottaminen luovat kiintymystä vanhemman ja lapsen välille.

Rakkauden mittayksikkö on yhdessäolon aika, erityisesti lapselle.(Tamminen, 2004, 75) Vanhemman on tärkeää osoittaa lapselle, mitä on rakkaus toista ihmistä kohtaan ja mitä on

luottamus ja uskollisuus. Jo pienestä pitäen lapselle tulisi opettaa tapakasvatuksen kautta, kuinka voi ottaa toiset ihmiset huomioon. Mahdollisuus kiintymykseen on pysyvä inhimillinen persustarve pienelle lapselle. Vaikka kiintymys liittyykin lapsen lähimpiin ihmissuhteisiin, se asettaa myös yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia velvoitteita.

Esimerkiksi päiväkodin henkilökunnan pätevyyden lisäksi myös henkilökunnan pysyvyys tulisi lapsen edun mukaisesti olla myös pysyvää. Lapsen perusoikeutena tulisi olla, että hänen elintärkeitä kiintymyssuhteitaan yksilöllisesti suojellaan ja ylläpidetään. (Tamminen 2004, 77.)

Toinen lapsen perustarpeista on hoivan tarve. Ravinto, uni, puhtaus ja lämpö ovat muun muassa perustarpeita, joita vanhemman tulee tyydyttää. Näiden tarpeiden tyydyttäminen on sekä fyysistä että psyykkistä hoivaamista. Lapsen hoivan tarpeet vaihtelevat iän mukaan. Mitä pienempi lapsi on, sen enemmän hän tarvitsee juuri perushoivaa. Tärkeätä on, kuinka vanhempi osaa tunnistaa lapsen emotionaaliset lapsen tarpeet oikea- aikaisesti. Aikuinen säätelee koko lapsen elämää hoivan kautta. Hoivaaminen on kokonaisvaltaista konkreettista rakastamista. Arjen ja hoivan säännöllisyys ja perustarpeiden tyydyttäminen auttavat lasta oppimaan ja tunnistamaan näitä perustarpeita. Lapsi oppii näin säätelemään oman kehonsa fysiologista toimintaa tarpeiden tyydyttämisen kautta. On tärkeää muistaa, että perushoiva on aina osoitusta välittämisestä. (Tamminen 2004, 77- 80.)

Kolmantena perustarpeena lapsella on inhimillisen turvan tarve. Lapsi tarvitsee vanhemmiltaan sekä fyysistä, psyykkistä että sosiaalista turvaa. Tämä merkitsee monenlaisia asioita suojata lasta. Ohjeet ja neuvot pienelle lapselle ovat tärkeitä, kuten se miten suojautua itsensä kolhimiselta tai putoamiselta. Psyykkisen turvan tarve voi lapsella kasvaa varsinkin silloin, kun lapsi on paljon erossa vanhemmistaan. Vanhemman syli ja lohdutus auttavat silloin, kun lapsi on peloissaan tai turvaton. Sosiaalinen turvallisuus alkaa siitä, että lapselle opetetaan, kuinka toisten ihmisten kanssa tullaan toimeen ja miten pitää suhtautua vieraisiin ihmisiin. Kehen voi luottaa ja millaisia kavereita tulee välttää. Lapselle tulee antaa virikkeitä sopivissa määrin, ei liikaa eikä liian vähän. Vanhemmuus edellyttää päätättäväisyyttä toimia tarvittavalla tavalla lapsen reaktioista huolimatta, niiden vaarojen edessä, jotka aikuinen arvioi lapselle pahaksi. (Tamminen 2004, 81- 84.)

Neljäntenä perustarpeena lapsen kehityksessä on tunteiden ilmaisemisen tarve. Lapsi tarvitsee vanhempaa säätelemään ja tunnistamaan tunteitaan. Vanhempi voi myös jakaa lapsen tunteita olemalla empaattinen. Hän voi jakaa lapsensa kanssa monenlaisia tunteita esim. iloa ja surua. Vanhemman pitää osata ottaa vastaan ja tunnistaa lapsen tunteet. Hän voi myös selittää lapselle minkälaisesta tunteesta on kysymys, kun lapsi on peloissaan tai kiukuttelee. On tärkeää selittää lapselle omia tunteitaan, että mistä ne johtuvat. Erittäin tärkeää on kertoa lapselle, mistä syystä vanhempi on esim. kiukkuinen, ettei lapsi luule sen johtuvan hänestä. Vanhemman pitää pystyä säätelemään lapsen tunnetiloja omalla varmuudellaan. Tunteiden avulla lapset rakentavat omaa arvomaailmaa. Tunteet lopultakin ratkaisevat, mitä on olla hyvä ihminen. (Tamminen 2004, 90.)

Kaiken kasvun edellytyksenä on oppiminen. Se on lapsen viides perustarpeista. Lapsi on innokas oppimaan. Ensisijaisen tärkeää on, että lapsi oppii kokonaisvaltaisesti ihmissuhteiden kautta, mitä elämä on. vanhemmuudessa on kyse vuorovaikutuksesta, jatkuvasta uuden oppimisesta, jonka vain pitkät ihmissuhteet mahdollistavat. (Tamminen 2004, 90.)

Leikki on lapsen työtä. Leikki on lapsen kuudes perustarpeista. Leikin kautta lapsi oppii kestävästi elämän todellisuutta, mitä enemmän hän voi leikkiä ja paneutua epätodellisuuteen. Leikin maailmasta syntyy luovuus ja ajattelemisen taito, kyky nähdä uutta ja ymmärtää enemmän. leikki on vuorovaikutuksellista. Lapsi voi leikin kautta käydä läpi tapahtuneita asioita. Leikin tarkoitus on tuottaa mielihyvää ja iloa. leikin kautta lapsi oppii hallitsemaan omaa kehoaan, hän oppii myös sosiaalisia taitoja ja sääntöjä ja tapoja. (Tamminen 2004, 92- 94.)

Viimeinen perustarve, joita lapsi tarvitsee vanhemmiltaan ja kaikilta niiltä aikuisilta, joiden varassa hän kasvaa on sääntöjen, rajojen, kontrollin ja kurin tarve. (Tamminen 2004, 95.) Niiden avulla lapsesta kasvaa täysipainoinen omaa elämänhallintaa ohjaava aikuinen. Lapelle on tärkeää, että aikuinen asettaa rajat hänen haluilleen, tahdolleen ja tunteilleen. Rajojen asettaminen vaatii vahvaa vanhemmuutta. Rajat ovat rakkautta. Lapsi kokee rajojen asettamisen välittämisenä. Lapsi tarvitsee kuria ja rankaisua sääntöjen rikkomisesta. Ydinasia on se, että rangaistus on sopiva ja oikeudenmukainen. Lapsen ikätaso määrittää sen, minkälaisia rajoja ja kontrollia lapsi tarvitsee. Tämä perustarve vaatii vanhemmilta pitkäjännitteisyyttä ja johdonmukaisuutta. (Tamminen 2004, 95- 100.)

Olen esittänyt työkirjaani tulevat lapselle suunnittelemani tehtävät Tammisen teorian mukaan (Liite 1).

4.2 Projektin tavoitteet

Perhetyön menetelmiä käytetään asiakastyön tukena etenevissä määrin. Arjen hahmottaminen ja säännöllinen vuorokausirytmii ovat lapsiperheissä olennaisia seikkoja arjen toimivuuden kannalta. Juuri sen vuoksi työkirjassa on paljon lapsen arkeen liittyviä työmenetelmiä. Menetelmien avulla perhetyöntekijä hahmottaa lapsen arkea ja elämää perheessä. Perhetyö voi olla arkista apua, jolloin työntekijä osallistuu perheen arkiaskareisiin keskustellen ja ohjaten.

Projektin tarkoituksena on löytää kehittämistehtävän taustalla olevat asiat, ongelmat ja kehittää opinnäytetyön avulla kyseistä asiaa. Tavoitteenani oli suunnitella ja koota helppokäyttöinen ja selkeä työkirja perhetyön työvälineistä. Toisena tavoitteena on myös, että työkirja palvelisi mahdollisimman useaa lasta perhetyössä perhetyöntekijän apuna. Tavoitteena olisi, että perhetyöntekijä valitsee tilanteeseen sopivan menetelmän asiakkaan kanssa työskentelyyn.

Otan tarkastelun alle lapsilähtöisyyden. Lapsilähtöisessä perhetyössä korostuvat lapsen näkökulman huomioiminen ja lapsen kanssa työskentely. (Järvinen ym. 2007, 28.) Lastensuojelulain (417/2007) mukaan työskentely lasten suojelemiseksi tulee lähteä lapsesta, tehtävien päätösten ja ratkaisujen on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelulain (417/2007) sisältäessä yksilöllisyyden vaateen on lastensuojelutyössä suuntauduttu yhä enemmän lapsen näkökulmasta painottavaan työotteeseen.

Lasten mielipiteet ovat tärkeitä, heillä on ajatuksia perheestään, ja he pystyvät kertomaan odotuksiaan, pelkojaan ja toiveitaan, kun heille suodaan siihen tilaisuus. Forsberg kollegoineen (2006) sanoo, että lapsen auttamisessa on tärkeää pyrkiä saamaan tietoa lapsilta, sillä kenelläkään muulla ei ole sitä tietoa, vaikka aikuiset ajattelevatkin tietävänsä, mikä on parasta lapselle. Tämä voi johtaa siihen, että aikuiset eivät koe tarpeelliseksi edes kysyä lapselta. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 167, 183, 191.)

Henkilökohtaisista asioista puhumisen aloittaminen on monille perheille vaikeaa. Monesti tällaisissa perheissä lapset oppivat vaikenemaan perheen asioista sekä peittämään omia tunteitaan ja pettymyksiään. Vanhempien kanssa on hyvä käydä läpi sitä, miten

merkityksellistä lasten kannalta on se, että he antavat luvan puhua omista ja perheen asioista. (Järvinen ym. 2007, 122.) Projektin toisena tavoitteena on perhetyön työmenetelmien eri mahdollisuuksien käytön. Perhetyöntekijä voi valita lapsen tarpeisiin sopivan työmenetelmän työkirjasta ja aloittaa työskentelyn. Perhetyöntekijä voi myös tehdä suunnitelmallisempaa ja tavoitteellisempaa työtä, kun hän valitsee jokaiselle perhetyökäynnille jonkin lapselle sopivan työmenetelmän.

4.3 Projektin toteutus

Toteutin projektin tutustumalla kaikenlaisiin tiedossa oleviin työmenetelmiin. Valikoin sieltä mielestäni pikkulapsiperheisiin sopivat ja soveltuvat työmenetelmät. Suurin osa työkirjaan laadituista tehtävistä on liitetty lapsen arkeen, kotiin, perheeseen ja hänen maailmaansa, joka on konkreettista ja lapselle helppokäsitteistä.

Joitakin menetelmiä löysin Pesäpuun [www-](#) sivuilta, Mannerheimin lastensuojeluliiton [www-](#) sivuilta. Yhden menetelmän löysin työkirjaan, jonka oli kehittänyt psykiatri Ben Furman. Joitakin työkirjan tehtäviä olen keksinyt itse, kuten lempisatuni ja lempivärini. Tein työkirjasta sähköisen version. Yrittäjä voi tulostaa lasten käyttöön erivärisille papereille työkirjan tehtäviä. Kun työkirjan sivut ovat värikkäitä, ne houkuttelevat lasta työskentelemään perhetyöntekijän kanssa. Olen tehnyt työkirjan tehtävän mahdollisimman yksinkertaiseksi ja selkeäksi, jotta lasta ei sitä kautta voi johdatella liikaa aiheeseen. Lapsi saa itse miettiä ja kuvat ja kertoa oman kokemuksensa ja tunteensa vaikkapa tehtävästä: piirrä oma kotisi ja kerro siitä.

Projektin toteutuksessa tärkeä osio on sillä, millaisessa tilanteessa perhetyöntekijä työkirjaa lapsen kanssa täyttää. Olemme keskustelleet siitä yrittäjän kanssa. Kun perhetyöntekijä alkaa lapsen kanssa työskennellä, niin ympäristön on oltava rauhallinen ja virikkeetön. Lapsi tulee orientoida ja motivoida työskentelemään kertomalla riittävän ajoissa työkirjan teosta, valittava mahdollisimman häiriötön työskentelytila ja tunnelman tulee olla kiireetön ja rauhoittava.

Perhetyöntekijän on oltava riittävän tuttu ja turvalliselle lapselle, että hän kykenee tuottamaan työkirjaan tehtävän. Lapselle on varattava tietty kellonaika tehtävän tekoon

esimerkiksi 20 minuuttia. Lapsen ikä ratkaisee tehtävään käytettävän ajan. Jos kysymyksessä on 4-vuotias lapsi, hän pystyy keskittymään tehtävän tekemiseen ja siitä kertomiseen noin 15 minuuttia. Sen jälkeen tehtävä on piirretty ja lapsi on kertonut siitä ja tehtävä on suoritettu. Lasta ei pidä rasittaa liikaa tehtävän teossa. Ajan on oltava riittävän lyhyt, että lapsi pystyy ja jaksaa keskittyä sille varatun ajan.

Perhetyössä keskeistä on koko perheen tukeminen, rinnalla kulkeminen ja pyrkimys vuorovaikutukseen vanhempien kanssa. Työskentelyssä painottuvat kumppanuuden idea, terapeutit lähestymistavat, mutta myös toiminnallisuus ja erilaisten menetelmien käyttö suuntaavat työtä. Lastensuojelun perhetyössä lapsikeskeisyys luo perhetyön orientaation. Tällöin työskentelyssä korostetaan lasten tapaamisten tärkeyttä ja kohdataan lapsi sekä hänen kokemuksensa. Toiminnallisuuden tulee olla suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa, jonka lähtökohtana on vastavuoroisuus. Toiminnalliset välineet ovat yksi auttava tie vuorovaikutuksen käynnistäjänä.

Lastensuojelun perhetyön vanhemmuustyöskentelystä on tullut tietoisemmin lapsilähtoisempää, jolloin vanhemmuuden kysymyksiä käsitellään tietoisesti suhteessa lapseen ja hänen tarpeisiin. (Myllärniemi 2007, 23—24.) Perhetyö on ihmisten lähellä tehtävää työtä. Perhetyön vaikuttavuutta parantaa, jos perhetyöntekijä pääsee lähelle ihmistä ja saa luotua suhteeseen luottamusta.

Perheen lähellä työskenneltäessä työntekijä joutuu samalla pitämään etäisyyttä, jotta suhteesta muodostuu auttava suhde. Työskentelyn reflektointi auttaa tarkastelemaan ja tunnustelemaan sitä, miten työskentelysuhde muuttuu, mikä sitä muuttaa ja mikä auttaa lasta. (Heino 2008, 48.). Työntekijälle ei pelkästään riitä, että hän vain kuuntelee asiakasta, vaan työntekijän tulisi myös huomioida asiakkaan toimintatavat. Asiakkaan kanssa yhdessä tekeminen ja kokeminen voi joidenkin asiakkaiden kanssa olla paljon tuottavampaa kuin puhuminen. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 218.)

Lapset ja nuoret ilmaisevat itseään luontevammin toiminnan kautta kuin keskustelemalla. Lapsella saattaa olla vaikeuksia kuvata kokemuksiaan, nimetä tunteitaan tai ylipäättään ymmärtää omaa kokemusmaailmaansa, joka on rakentunut erilaisten huolien ja murheiden ympärille. Erilaiset menetelmät tarjoavat lapselle turvalliset puitteet, joiden sisällä hän voi tarkastella elämänsä tärkeitä kysymyksiä yhdessä työntekijän kanssa.

Toisaalta menetelmät tuovat työskentelyyn iloa ja hauskuutta ja samalla myös konkretisoivat erilaisia asioita ja antavat välimatkaa vaikeisiin asioihin. (Barkman 2005, 12.)

4.4 Työkirjassa olevat työvälineet

Perhetyö onnistuu vain, jos lapsi on motivoitunut työskentelyyn ja työskentelyn onnistuminen on kiinni siitä, miten työntekijä onnistuu lapsen motivoinnissa. Motivoinnissa on usein kysymys lapsen kohdalla luottamuksen herättämisestä työntekijän ja lapsen välille, joka on usein hienovaraista ja pitkäjänteistä keskustelutyötä. Motivointi on tässä tapauksessa sitä, että työmenetelmät ovat mahdollisimman lähellä lapsen elämää, leikkiä ja arkea. Lapset ja nuoret ilmaisevat itseään luontevammin toiminnan kautta kuin keskustelemalla. Lapsella saattaa olla vaikeuksia kuvata kokemuksiaan, nimetä tunteitaan tai ylipäättään ymmärtää omaa kokemusmaailmaansa, joka on rakentunut erialaisten huolien ja murheiden ympärille.

Erilaiset menetelmät tarjoavat lapselle turvalliset puitteet, joiden sisällä hän voi tarkastella elämänsä tärkeitä kysymyksiä yhdessä työntekijän kanssa. Toisaalta menetelmät tuovat työskentelyyn iloa ja hauskuutta ja samalla myös konkretisoivat erilaisia asioita ja antavat välimatkaa vaikeisiin asioihin. (Barkman 2005, 12.) Kuunteleminen on aina kokonaisvaltainen tapahtuma. Kuuntelemalla asiakkaan puheen lisäksi myös oheisviestintää, esimerkiksi äänenpainoja, sanavalintaa, ilmeitä, eleitä ja asentoja, saamme arvokasta tietoa.

Projektityöhöni työkirjaan olen ottanut lapsen elämään ja arkipäivään liittyviä asioita, joita lapsi kuvaa perhetyöntekijälle omin sanoin ja piirtämällä. Olen jaotellut työkirjaan tulevat menetelmät, jotka koostuvat lapsen sen hetkisestä elämäntilanteesta ja arjesta. Työkirjan avulla perhetyöntekijä pystyy pääsemään lapsen maailmaan työkirjan tehtävien avulla, kun lapsi kertoo omasta päivärytmistään, ruokailuistaan, leikeistään ja perheen säännöistä.

Työkirjaan olen liittänyt myös lapsen turvallisuudentunteen kuvaamiseksi turvapaikkatehtävän, maailman paras paikka- tehtävän lapselle. Työkirjassa on myös osio, jossa lapsi piirtää ja kertoo, mitkä asiat ovat tällä hetkellä huonosti ja mitkä asiat ovat

hyvin. Siitä perhetyöntekijä saa paljon informaatioita lapsen elämästä ja siitä, mihin asioihin perheessä tulee paneutua ja mihin suuntaan perhetyötä pitää viedä. Työkirjassa on myös osio, jossa lapsi piirtää oman kuvansa ja kertoo siitä. Siitä tehtävästä työntekijä saa tietoa lapsen omakuvasta, itsetunnosta ja siitä, kokeeko lapsi itsensä arvokkaaksi.

Lapsen läheisverkostoa kuvaa tehtäväosiot kun lapsi kertoo omasta perheestään, hänelle tärkeistä aikuisista ja kavereistaan. Näiden tehtävien avulla perhetyöntekijä saa tietoa lapsen sosiaalisesta kentästä ja siitä, kenet lapsi nimeää tärkeiksi ihmisiksi, joihin luottaa. Lapsen tunnemaailmaa kuvaavat tehtävät työkirjassa ovat ne, kun lapsi piirtää ja kuvaa kaksi asiaa, josta hän tulee surulliseksi tai kun hän maalaa lempivärinsä ja kertoo lempisatunsa. Olen ottanut myös työkirjaan käytettäväksi Pesäpuu Oy:n Elämän tärkeät asiat kortit. Niiden avulla lapsi löytää keinoja lapsen ympärillä olevien voimavarojen vahvistamiseksi.

Vanhempien ja lapsen välisen suhteen tarkastelemiseksi olen ottanut työkirjaan lapsen tehtäväksi kertoa, keneltä hän saa hellyyttä, huomiota ja syliä. Tämän tehtävän avulla perhetyöntekijä saa tietoa vanhempien ja lapsen välisestä vuorovaikutussuhteesta ja siitä, onko vanhempien ja lapsen välinen suhde läheinen vai etäinen. Työkirjaan olen koonnut 29 sivua erilaisia pikkulapsille tarkoitettuja tehtäviä. Niistä perhetyöntekijä voi valita tarvitsemansa työvälineet kullekin lapselle ja tilanteeseen sopivat tehtävät.

Kun perhetyöntekijä ottaa lapsen tavoitteisiin sopivia työvälineitä ja työskentelee lapsen kanssa näiden kaikkien kuvaamani osa-alueiden kanssa, työntekijä saa paljon tietoa ja voi havainnoida lasta monesta eri näkökulmasta. Hän saa tietoa lapsen sen hetkisestä elämäntilanteesta, lapsen arjesta, päivärytmistä, sosiaalisista suhteista, tunne-elämän sen hetkisestä kentästä ja vanhempien ja lapsen välisestä suhteesta. Perhetyöntekijä saa paljon faktatietoa lapsen elämästä dokumentointiin. Perhetyöntekijä saa myös lapselta tietoa vanhempien käyttäytymisestä, mahdollisesta lapseen kohdistuvasta laiminlyönnistä, mahdollisesta päihteiden käytöstä tai muusta perheeseen kohdistuvasta huolesta.

Tärkeätä työntekijän on ottaa se huomioon, että lapsen kanssa työskenneltäessä lasta ei saa tentata eikä kysellä tarkentavasti, sillä se työskentely tehdään aikuisten kesken. Lapsi voi luottamuksellisesti kertoa työkirjan menetelmien avulla elämästään, mutta sieltä kumpuavat huolenaiheet keskustellaan aina vanhempien kesken. Lapsi saa olla

työskentelyn aikana lapsi, eikä häntä kuormiteta niillä asioilla, mitkä kuuluvat aikuisten käsiteltäviksi.

Työntekijän on hyvä korostaa sitä asiaa lapselle, että hyvä kun lapsi kertoo huolenaiheen ja varmistaa lapselle se, että työntekijä tekee parhaansa asian korjaamiseksi. Työntekijä voi myös lapsen kysyessä kertoa tai selventää lasta askarruttavia häneen elämäänsä liittyviä kysymyksiä. Sitä kautta lapsi tulee ymmärretyksi.

Perhetyöntekijä saa paljon hyötyä työskentelyyn perheen kanssa perhetyön tavoitteiden tarkentamiseen, tavoitteiden asettamiseen ja perhetyön arviointiin. Työntekijä saa koko perheestä aika kattavasti tietoa ja voi hyödyntää tiedon koko perhettä rakentavasti. Lapselta saadun tiedon kautta koko perhe ja etenkin lapsi hyöttyy työmenetelmän käytöstä siten, että hän saa kertoa aikuiselle omista asioistaan ja elämästään ja tulee sitä kautta kuulluksi.

5 PROJEKTIN ARVIOINTI

Työkirjan menetelmän tehtävänä on selkeyttää tilannetta ja toimia keskustelun apuvälineenä tai muutoksen vauhdittajana. Menetelmät toimivat myös työntekijän muistilistoina ja auttavat ottamaan esille vaikeita asioita. (Kaikko & Friis 2009, 80, 86.) Työmenetelmiä käytetään perheen tilanteen mukaan ja niiden avulla pyritään tukemaan yhdessä asetettujen tavoitteiden saavuttamista (Myllärniemi 2007, 35).

Työvälinettä valittaessa työntekijän tulisi lähteä liikkeelle työn tavoitteesta ja siitä, miksi juuri kyseistä menetelmää olisi hyvä käyttää ja miten se auttaa työntekijää ja asiakasta eteenpäin. Työntekijän tulisi huomioida menetelmän taustateoria, sen vahvuudet ja heikkoudet sekä arvioida menetelmän käytön mahdollisia seurauksia. (Kaikko & Friis 2009, 80.) Ensisijaisesti työntekijällä tulee kuitenkin olla lastensuojelutyössä tarvittavia tietoja ja taitoja, kuten kykyä olla vuorovaikutussuhteessa asiakkaan kanssa. Tärkeämpää on se, mihin tuloksiin päästään kuin se, mitä menetelmää on käytetty. (Lastensuojelun käsikirja 2008.)

5.1. Yhteistyö yrittäjän kanssa

Projektini tuotos, perhetyöhön laatimani työkirja palvelee yrittäjää ja tukee hänen tekemäänsä työtä. Positiivisena asiana yrittäjä näki sen, että työkirjassa on paljon 29 sivua erilaisia tehtäviä lapselle. Työntekijä voi valita lapsen kanssa työskentelyyn tarvitsemansa työvälineet. Hän voi tehdä työvälineiden avulla tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti työtä lapsen kanssa ja käyttää työvälineitä apuna perhetyössä.

Mutta ennen kaikkea mielestäni parasta tuotosta arvioitaessa on se, että se palvelee pikkulapsiperheitä ja antaa tietoa perhetyöntekijälle ja sitä kautta työntekijän arviointi ja perheen seuranta tarkentuu ja työn arviointiin tulee selkeyttä ja dokumenttia lasten tuotosten kautta.

Jotta ammatillinen työskentely ja asiakkaiden oikeudenmukainen kohtelu erilaisten ristiriitojen keskellä onnistuu, on työn lähtökohtien ja arvojen sekä oman ihmiskäsityksen

pohtiminen välttämätöntä. Valmiutta omaa työtä ja työkäytäntöjä arvioivaan eettiseen pohdintaan pidetään yhtenä kehittyneen ammatillisuuden tunnusmerkeistä (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2010, 5.)

Prosessin aikana sain soveltaa oppimiani asioita ja samalla opin ja oivalsin koko ajan uutta. Olen sopinut yrittäjän kanssa, että hän on ottanut työkirjan koekäyttöön ja käyttää sitä alle kouluikäisten kanssa. Työkirjaa arvioin yrittäjän kanssa puolen vuoden päästä elokuussa 2013. Olemme pitäneet yhteyttä yrittäjän kanssa puhelimitse, sähköisesti että tavaten opinnäytetyön pohdinnan merkeissä.

Olemme sopineet yrittäjän kanssa heti opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa, että yrittäjä testaa työvälineitä työssään ja opinnäytetyön aikana on antanut kehittävää ja rakentavaa palautetta, joka on ollut hyvin myönteistä. Yrittäjän mielestä pikkulapsiperheiden kanssa työkirjan työvälineet ovat olleet oiva apu perhetyössä ja lapsen äänen kuuluville saattamisessa.

Olen myös sopinut yrittäjän kanssa, että loppuarviointi käydään työkirjan työvälineistä kuuden kuukauden jälkeen menetelmien käyttöön ottamisen jälkeen. Arvioimme yrittäjän ja hänen työntekijän kanssa työvälineitä elokuussa 2013. Yrittäjän kanssa oli hyvin helppo ja kiinnostava tehdä yhteistyötä. Hän antoi hyviä perheen arkeen liittyviä vinkkejä työkirjaa tehdessäni.

7 POHDINTA

Tarkasteltaessa perhetyötä kokonaisuutena on mielestämme alkutilanteen kartoittaminen on hyvin ratkaisevaa, sillä on tärkeää kohdentaa perheen tarpeet ja tavoitteet selkeäksi ja perhetyöntekijän on hyvä pitää mielessä tavoitteita. Myös perheen tulee tiedostaa tavoitteet ja lähteä työskentelemään perhetyöntekijän kanssa tavoitteita kohti. Työntekijä voi tarvittaessa työn lomassa auttaa perhettä tiedostamaan tavoitteita.

Perhetyöntekijä tekee työtä perheen kotona. Perhetyölle käytettävä aika on ns. työntekijän työkinna. Perheessä perhetyöntekijän käytetty työaika on tavoitteiden saavutuksiin pääsemistä. Perhetyön alkutilanteessa perheen kanssa on hyvä keskustella seikkaperäisesti ongelmista ja pulmista ja siitä, minkä vuoksi he ovat palvelun piiriin hakeutuneet. Usein siitä syntyy oiva pohja tavoitteiden asettamiselle. Tärkeää on myös kuulla kaikkia perheen jäseniä, niin aikuisia kuin kaikkia lapsia. Perheen motivaatio on edellytys ja lähtökohta perhetyön onnistumiselle ja perheen toimintakulttuurin muutokselle.

Sosionomiosaaminen soveltuu hyvin perhetyöhön. Sosionomi (AMK) kykenee hyvin antamaan sosiaalista ja psykososiaalista tukea. Perhetyön osajalta vaaditaan ammattitaitoa lähestyä perhettä niin, että työntekijä saa luottamuksen koko perheeseen. Työntekijän tulee ilmaista ja koota yhdessä sekä perheen, että sosiaalityöntekijän kanssa tavoitteet perhetyölle. Työntekijän ammatillisuuteen kuuluu myös motivoida koko perhettä saavuttamaan asetetut tavoitteet perhetyölle. Perhetyöntekijän myös kuuluu tehdä väliarviointia perheen saavutettujen tavoitteiden edistymisestä. Työntekijän kuuluu myös antaa rehellistä, mutta voimaannuttavaa palautetta perheelle ja olla perheelle aito arjen tuki. Perhetyöllä on selvä alku, väliarviointi ja lopetus. Työntekijän kuuluu myös ilmaista sosiaalityöntekijälle se, jos perhetyö ei ole perheelle riittävä tukimuoto. Se kuuluu ammatillisuuteen, että työntekijä pystyy arvioimaan perheen tilannetta kokonaisvaltaisesti. Perhe ja lapset ovat työn keskiössä ja heidän kuuluu saada tarvitsemansa tuki ja palvelut.

Mielestäni sosionomi (AMK) työn lähtökohta tasa- arvoa ja suvaitsevaisuutta edistävänä toimijana soveltuu hyvin perhetyöhön. Näen tasavertaisen kohtaamisen olevan olennaisen tärkeän elementin asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutuksessa. Käsitykseni mukaan työntekijän ja asiakkaan tasa- arvoisen kohtaamisen avulla on mahdollista rakentaa avointa

ja toimivaa keskinäistä luottamussuhdetta. Sosionomi (AMK) pystyy vahvistamaan perhetyön asiakasperheitä omissa haasteissaan. Mielestäni perhetyöllä on hyvät mahdollisuudet auttaa ja tukea perhetyön asiakkaita syrjäytymästä. Suurena apuna minulla opinnäytetyön tekemisessä on ollut saamani sosionomi (AMK) koulutus ja runsas 20 vuoden vankka työkokemus sosiaaalialalla lasten parissa sekä lähes kahden vuoden työkokemus lastensuojelun perhetyössä.

Työkirjani tuotoksesta olen tyytyväinen, sillä toivon, että se auttaisi Lähiapu Oy:n perhetyöntekijöitä omassa työssään välineitä käyttämällä. Tärkeintä mielestäni on, se, että pienet lapset ja heidän perheensä saavat apua omaan elämäänsä perhetyön ja työvälineiden avulla. Pidän tärkeänä lapsen näkökulman esille tuomista työkirjan tehtävien avulla. Lapsi tuodaan näkyväksi perheessä ja sitä kautta myös vanhemmat havahtuvat näkemään lapsensa, hänen ainutkertaisuutensa ja arvokkuutensa. Näin ollen vanhemmat saavat voimaa oman käyttäytymisensä muutokseen, ja sitä kautta lapset ja koko perhe voivat paremmin ja perhetyön tavoitteet täyttyvät.

Lasten kanssa työskentely on valtavan mielenkiintoista ja antoisaa. Lapset ovat selviytyjiä. Heidän psyykkinen rakenteensa on lapsena niin mukautuva, että he voivat selvitä ja joustaa ympäristöönsä nähden. Vankka ammattitaito syntyy koulutuksen ja työkokemuksen myötä. Olen nähnyt työssäni paljon myönteisiä tapahtumasarjoja siitä, miten lapset ja perheet voivat palata vaikeiden elämäntilanteiden jälkeen normaaliin elämään, kun apu on saatu perheelle oikea aikaisesti.. Perheet ja lapset ovat kartuttaneet omaa osaamistani perhetyössä. Kun perhe selviytyy perhetyön avulla, se on ollut minulle suuri ammatillinen palaute, joka on auttanut jaksamaan työssä ja monenlaisissa asiakastilanteissa.

Lapset antavat meille aikuisille paljon ajateltavaa ja esimerkin avoimuudesta. Lapsen aitous ja rakkauden vastaanottokyky ihmetyttää aina uudelleen ja uudelleen. Se antaa suurta mielenkiintoa työhön. Lapsen selviytymiskyky on ihmeellinen. Hän tarvitsee yhden rakastavan aikuisen, jotta hän kykenee luottamaan elämään ja toisiin ihmisiin. Siksi koen työni hyvin tärkeäksi, sillä voin vaikuttaa omalla osaamisellani suoraan lasten hyvinvoinnin edistämiseen. Voin olla yksi palanen lapsen elämässä. Olen kokenut työyhteisössä paljon myönteistä voimaa. Kaikilla työntekijöillä on sama päämäärä; lasten hyvinvoinnin edistäminen. Se on työni sisältö ja päämäärä.

LÄHTEET

- Barkman, J. 2005. Toiminnallisuuden 8 varovaista askelta. Lehdessä Pesäpuun-lehti 1/2005. Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus, 12—13.
- Forsberg, H. 1998. Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: WS Bookwell Oy.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes.
- Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 52—75.
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsennyksiä. Aiheita 14/2000. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Luettu. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.ulapland.fi/includes/file_download.asp?deptid=23477&fileid=11934&file=20071114111816.pdf&pdf=1. Luettu 5.2.2013.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M., & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.
- Kaikko, K. 2004. Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Licensiaattityö. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Kuopion yliopisto.
- Kaikko, K. & Friis, L. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 76—88.
- Karlos, Artto, Martinsuo, Kujala 2006. Projektitoiminta Helsinki, WSOY.
- Kiuru, H. 2010. ”Lapsen etu on se, mikä meitä ohjaa”. Lapsilähtöinen työskentely perhekeskeisessä lastensuojelun perhetyössä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Lastensuojelun käsikirja 2008. Työmenetelmät. Päivitetty 31.12.2008. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/>. Luettu 1.2.2013.

Mitä on lastensuojelun arvot ja periaatteet. Luettu 5.2.2013 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/arvotjaperiaatteet/> lähde Lastensuojelun käsikirja 2009b.

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris-instituutti 6/2007. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 2007. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.socca.fi/aineistot/lastensuojelun-perhetyo.pdf> . Luettu 4.2.2013.

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris-instituutti 6/2007.

Reijonen, M. 2005. ”Mitä työtä se perhetyö oikein on?” –ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 7—16.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Satka, M. 1994. Sosiaalinen työ päättäneen kasvun hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Jaakkola, J., Pulma, P, Satka, M. & Urponen, K. 1994. Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaaliturvan historia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 332—333.

Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 2007. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.socca.fi/aineistot/lastensuojelun-perhetyo.pdf>. Luettu 10.2.2013.

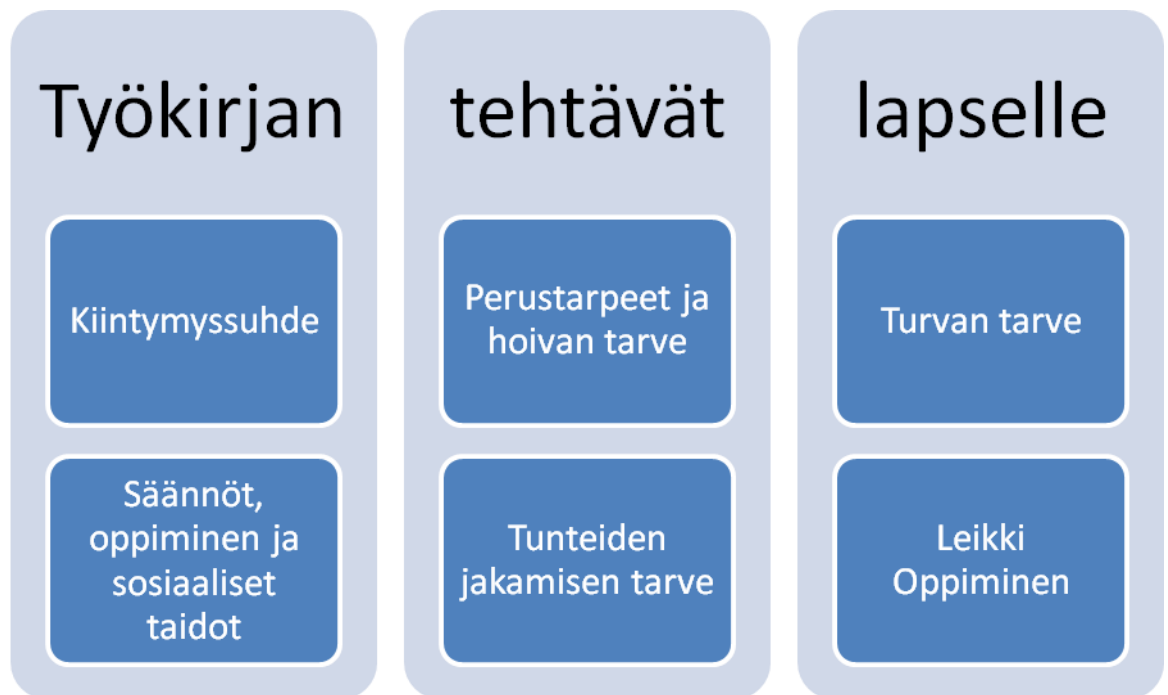
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Arki, arvot, elämä, etiikka. Ammattieettinen lautakunta Helsinki 2010.

Tamminen T, 2004, Olipa kerran lapsuus, Helsinki, WSOY.

Uusimäki M, Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oulu 2005. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_20.pdf. Luettu:1.3.2013.

Vilén, M., Leppämäki, P & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. 1.painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Vilka, H.&Airaksinen,T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus.



Työkirjan tehtävät jaoteltuna eri aihealueisiin Robert Emden (1985) teorian mukaan Tammisen 2004 mukailtuna.